

I

(Akty ustawodawcze)

DYREKTYWY

DYREKTYWA PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO I RADY 2014/104/UE

z dnia 26 listopada 2014 r.

w sprawie niektórych przepisów regulujących dochodzenie roszczeń odszkodowawczych z tytułu naruszenia prawa konkurencji państw członkowskich i Unii Europejskiej, objęte przepisami prawa krajowego

(Tekst mający znaczenie dla EOG)

PARLAMENT EUROPEJSKI I RADA UNII EUROPEJSKIEJ,

uwzględniając Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, w szczególności jego art. 103 i 114,

uwzględniając wniosek Komisji Europejskiej,

po przekazaniu projektu aktu ustawodawczego parlamentom narodowym,

uwzględniając opinię Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego ⁽¹⁾,

stanowiąc zgodnie ze zwykłą procedurą ustawodawczą ⁽²⁾,

a także mając na uwadze, co następuje:

- (1) Artykuły 101 i 102 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej („TFUE”) są kwestią porządku publicznego i powinny być skutecznie stosowane w całej Unii, aby nie dochodziło do zakłóceń konkurencji na rynku wewnętrznym.
- (2) Egzekwowaniem na drodze publicznoprawnej art. 101 i 102 TFUE zajmuje się Komisja, która korzysta z uprawnień przewidzianych w rozporządzeniu Rady (WE) nr 1/2003 ⁽³⁾. Po wejściu w życie Traktatu z Lizbony w dniu 1 grudnia 2009 r. art. 81 i 82 Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską to obecnie art. 101 i 102 TFUE, które pozostały zasadniczo identyczne. Egzekwowaniem na drodze publicznoprawnej zajmują się także krajowe organy ochrony konkurencji, które mogą podejmować decyzje wymienione w art. 5 rozporządzenia (WE) nr 1/2003. Zgodnie z tym rozporządzeniem państwa członkowskie powinny mieć możliwość wyznaczania zarówno organów administracyjnych, jak i organów sądowych do stosowania art. 101 i 102 TFUE jako organów zajmujących się egzekwowaniem na drodze publicznoprawnej oraz do wykonywania różnych zadań powierzonych organom ochrony konkurencji w tym rozporządzeniu.
- (3) Artykuły 101 i 102 TFUE wywołują bezpośrednie skutki w stosunkach między jednostkami i nakładają na dane jednostki prawa i obowiązki, za których egzekwowanie odpowiadają sądy krajowe. Równie ważną rolę w stosowaniu reguł konkurencji mają zatem do odegrania sądy krajowe (egzekwowanie na drodze prywatnoprawnej). Podczas rozstrzygania sporów między podmiotami prywatnymi stoją one na straży praw podmiotowych zgodnie z prawem Unii, na przykład przyznając odszkodowania poszkodowanym w wyniku naruszenia prawa. Aby

⁽¹⁾ Dz.U. C 67 z 6.3.2014, s. 83.

⁽²⁾ Stanowisko Parlamentu Europejskiego z dnia 17 kwietnia 2014 r. (dotychczas nieopublikowane w Dzienniku Urzędowym) oraz decyzja Rady z dnia 10 listopada 2014 r.

⁽³⁾ Rozporządzenie Rady (WE) nr 1/2003 z dnia 16 grudnia 2002 r. w sprawie wprowadzenia w życie reguł konkurencji ustanowionych w art. 81 i 82 Traktatu (Dz.U. L 1 z 4.1.2003, s. 1).

osiągnąć pełną skuteczność art. 101 i 102 TFUE, a szczególnie praktyczny skutek zakazów w nich przewidzianych, konieczne jest, aby każdy — jednostki, w tym konsumenci i przedsiębiorstwa, jak również organy publiczne — mógł dochodzić przed sądem krajowym odszkodowania z tytułu wyrządzonej mu szkody wynikającej z naruszenia tych postanowień. Unijne prawo do odszkodowania ma zastosowanie jednakowo w odniesieniu do naruszenia art. 101 i 102 TFUE przez przedsiębiorstwa publiczne, jak i przez przedsiębiorstwa, którym państwa członkowskie przyznały prawa specjalne lub wyłączne w rozumieniu art. 106 TFUE.

- (4) Przewidziane w prawie Unii prawo do odszkodowania za szkodę z tytułu naruszenia unijnego i krajowego prawa konkurencji wymaga, by każde państwo członkowskie dysponowało przepisami proceduralnymi zapewniającymi skuteczne wykonywanie tego prawa. Konieczność dysponowania skutecznymi środkami procesowymi wynika również z prawa do skutecznej ochrony sądowej określonej w art. 19 ust. 1 akapit drugi Traktatu o Unii Europejskiej (TUE) oraz w art. 47 akapit pierwszy Karty praw podstawowych Unii Europejskiej. Państwa członkowskie powinny zapewnić skuteczną ochronę prawną w dziedzinach objętych prawem Unii.
- (5) Powództwo o odszkodowanie to tylko jeden z elementów skutecznego systemu egzekwowania prawa na drodze prywatnoprawnej w związku z naruszeniami prawa konkurencji; jego uzupełnieniem są alternatywne środki prawne, takie jak polubowne rozstrzyganie sporów oraz rozstrzygnięcia publicznoprawne, które skłaniają strony do zapłaty odszkodowania.
- (6) Aby egzekwowanie prawa na drodze prywatnoprawnej na mocy prawa cywilnego oraz egzekwowanie prawa na drodze publicznoprawnej przez organy ochrony konkurencji było skuteczne, oba te narzędzia muszą ze sobą współdziałać w celu zapewnienia jak największej skuteczności reguł konkurencji. Należy spójnie uregulować sposób koordynacji tych dwóch rodzajów egzekwowania, na przykład w odniesieniu do dostępu do dokumentów znajdujących się w posiadaniu organów ochrony konkurencji. Tego rodzaju koordynacja na poziomie Unii pozwoli również zapobiec rozbieżności mających zastosowanie reguł, która mogłaby zagrozić prawidłowemu funkcjonowaniu rynku wewnętrznego.
- (7) Zgodnie z art. 26 ust. 2 TFUE rynek wewnętrzny obejmuje obszar bez granic wewnętrznych, na którym zapewniony jest swobodny przepływ towarów, osób, usług i kapitału. Między obowiązującymi w państwach członkowskich przepisami regulującymi dochodzenie roszczeń odszkodowawczych z tytułu naruszenia unijnego lub krajowego prawa konkurencji występują znaczne różnice. Skutkują one brakiem pewności co do warunków, na jakich poszkodowani mogą korzystać z prawa do odszkodowania przysługującego im na mocy TFUE, oraz mają wpływ na materialną skuteczność tego prawa. Ponieważ poszkodowani często decydują się ubiegać o odszkodowanie w państwie członkowskim, w którym mają siedzibę, różnice między przepisami krajowymi prowadzą do nierównych szans pod względem dochodzenia roszczeń odszkodowawczych i mogą w związku z tym mieć wpływ na konkurencję na rynkach, na których prowadzą działalność zarówno poszkodowani, jak i przedsiębiorstwa będące sprawcami naruszenia.
- (8) Przedsiębiorstwa mające siedzibę i prowadzące działalność w różnych państwach członkowskich podlegają różnym przepisom proceduralnym, które znacząco wpływają na to, w jakim zakresie mogą one odpowiadać za naruszenie prawa konkurencji. Takie nierównomierne egzekwowanie unijnego prawa do odszkodowania może prowadzić nie tylko do powstania przewagi konkurencyjnej po stronie przedsiębiorstw, które naruszyły art. 101 lub 102 TFUE, ale także zniechęcać do korzystania ze swobody przedsiębiorczości i dostarczania towarów lub świadczenia usług w tych państwach członkowskich, w których prawo do odszkodowania jest egzekwowane skuteczniej. Z uwagi na fakt, iż różnice między przepisami o odpowiedzialności mającymi zastosowanie w różnych państwach członkowskich mogą mieć negatywny wpływ zarówno na konkurencję, jak i na właściwe funkcjonowanie rynku wewnętrznego, niniejsza dyrektywa powinna się opierać na podwójnej podstawie prawnej: art. 103 i 114 TFUE.
- (9) Należy — pamiętając o tym, że naruszenia prawa konkurencji o dużej skali często mają aspekt transgraniczny — zapewnić równiejsze szanse przedsiębiorstwom prowadzącym działalność na rynku wewnętrznym oraz poprawić warunki korzystania przez konsumentów z praw, które oferuje im rynek wewnętrzny. Należy zwiększyć pewność prawa oraz zmniejszyć różnice między państwami członkowskimi pod względem krajowych przepisów regulujących dochodzenie roszczeń odszkodowawczych z tytułu naruszenia zarówno unijnego prawa konkurencji, jak i krajowego prawa konkurencji, jeżeli jest ono stosowane równoległe z unijnym prawem konkurencji. Dzięki zbliżeniu tych przepisów będzie można zapobiec powstawaniu jeszcze większych różnic między przepisami państw członkowskich regulującymi dochodzenie roszczeń odszkodowawczych w sprawach z zakresu konkurencji.
- (10) Artykuł 3 ust. 1 rozporządzenia (WE) nr 1/2003 stanowi, że „jeżeli organy ochrony konkurencji państw członkowskich lub krajowe sądy stosują krajowe prawo konkurencji do porozumień, decyzji związków przedsiębiorstw lub praktyk uzgodnionych w rozumieniu art. [101 ust. 1 TFUE], które mogą wpływać na handel między państwami członkowskimi w rozumieniu tego przepisu, stosują również art. [101 TFUE] do takich porozumień, decyzji lub praktyk uzgodnionych. W przypadkach gdy organy ochrony konkurencji państw członkowskich lub krajowe sądy stosują krajowe prawo konkurencji do praktyk zakazanych art. [102 TFUE], stosują również art. [102 TFUE]”. W interesie właściwego funkcjonowania rynku wewnętrznego oraz z uwagi na większą pewność prawa i wyrównywanie szans przedsiębiorców i konsumentów, zakres niniejszej dyrektywy powinien obejmować powództwa o odszkodowanie z tytułu naruszenia krajowego prawa konkurencji, jeżeli jest ono stosowane zgodnie z art. 3 ust. 1 rozporządzenia (WE) nr 1/2003. W przeciwnym razie stosowanie różnych zasad w zakresie odpowiedzialności cywilnej za naruszenia art. 101 lub 102 TFUE i za naruszenia przepisów krajowego prawa konkurencji, które muszą być stosowane w tych samych sprawach i równoległe z unijnym prawem

konkurencji, miałyby negatywny wpływ na sytuację powodów w tej samej sprawie i na zakres ich roszczeń oraz stanowiłyby przeszkodę we właściwym funkcjonowaniu rynku wewnętrznego. Niniejsza dyrektywa nie powinna wpływać na powództwa o odszkodowanie z tytułu naruszenia krajowego prawa konkurencji, jeżeli to naruszenie nie wpływa na handel między państwami członkowskimi w rozumieniu art. 101 lub 102 TFUE.

- (11) W przypadku braku przepisów prawa Unii powództwa o odszkodowanie podlegają krajowym przepisom i procedurom państw członkowskich. W myśl orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej (TSUE) każdy może dochodzić odszkodowania z tytułu poniesionej szkody, jeżeli zachodzi związek przyczynowy między tą szkodą a naruszeniem prawa konkurencji. Wszystkie przepisy krajowe regulujące korzystanie z prawa do odszkodowania z tytułu szkody wynikającej z naruszenia art. 101 lub 102 TFUE, również te, które regulują aspekty nieujęte w niniejszej dyrektywie, jak np. pojęcie związku przyczynowego między naruszeniem a szkodą, muszą być zgodne z zasadą skuteczności i zasadą równoważności. Oznacza to, że nie powinny one być formułowane ani stosowane tak, by korzystanie z gwarantowanego w TFUE prawa do odszkodowania stało się nadmiernie trudne lub praktycznie niewykonalne lub mniej korzystne niż przepisy mające zastosowanie w podobnych sprawach krajowych. W przypadku gdy państwa członkowskie w prawie krajowym przewidują inne warunki odszkodowania, np. odpowiedzialności, adekwatności lub winy, powinny mieć możliwość zachowania takich warunków, o ile są one zgodne z orzecznictwem Trybunału Sprawiedliwości, zasadą skuteczności i zasadą równoważności oraz z niniejszą dyrektywą.
- (12) Niniejsza dyrektywa potwierdza wspólnotowy dorobek prawny dotyczący prawa do odszkodowania z tytułu szkody wynikającej z naruszenia unijnego prawa konkurencji, szczególnie w kwestii legitymacji procesowej i definicji pojęcia szkody, w formie potwierdzonej w orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości, i nie przesądza o dalszym rozwoju tego dorobku. Każdy poszkodowany z tytułu takiego naruszenia może dochodzić odszkodowania z tytułu straty rzeczywistej (*damnum emergens*) i z tytułu zysku, którego został pozbawiony (utrącone korzyści lub *lucrum cessans*), wraz z odsetkami, niezależnie od tego, czy przepisy krajowe definiują te kategorie osobno czy też łącznie. Wypłata odsetek jest jednym z istotnych elementów odszkodowania służącego zadośćuczynieniu wyrządzonej szkody z uwzględnieniem upływu czasu; powinny one być należne od chwili wystąpienia szkody do chwili wypłaty odszkodowania, bez uszczerbku dla kwalifikowania takich odsetek w prawie krajowym jako odsetek wyrównawczych lub odsetek za zwłokę oraz bez uszczerbku dla uwzględniania upływu czasu jako odrębnej kategorii (odsetki) lub jako części składowej straty rzeczywistej lub utraconych korzyści. Ustanowienie przepisów mających w tym celu zastosowanie należy do państw członkowskich.
- (13) Z prawa do odszkodowania mogą korzystać osoby fizyczne lub prawne — konsumenci, przedsiębiorstwa oraz organy publiczne — bez względu na to, czy łączą je bezpośrednie stosunki umowne z przedsiębiorstwem będącym sprawcą naruszenia, oraz niezależnie od tego, czy organ ochrony konkurencji stwierdził wcześniej naruszenie prawa. Niniejsza dyrektywa nie powinna wymagać od państw członkowskich wprowadzania mechanizmów zbiorowego dochodzenia roszczeń w celu wykonania art. 101 i 102 TFUE. Bez uszczerbku dla odszkodowania z tytułu utraconych możliwości pełne odszkodowanie na mocy niniejszej dyrektywy nie powinno prowadzić do nadwyżki odszkodowania, ani w drodze odszkodowania karnego, ani odszkodowania wielokrotnego, ani innego rodzaju odszkodowania.
- (14) Powództwa o odszkodowanie z tytułu szkody wynikającej z naruszenia unijnego lub krajowego prawa konkurencji zwykle wymagają przeprowadzenia złożonych analiz stanu faktycznego i analiz ekonomicznych. Dowody niezbędne do udowodnienia zasadności roszczenia często są w posiadaniu wyłącznie strony przeciwnej lub osób trzecich i nie są w wystarczającym stopniu znane ani dostępne powodowi. W takiej sytuacji surowe wymogi prawne nakazujące powodowi szczegółowe przedstawienie na początku postępowania wszystkich faktycznych okoliczności sprawy oraz przedłożenie dokładnie określonych środków dowodowych mogą nadmiernie utrudnić skuteczne korzystanie z gwarantowanego w TFUE prawa do odszkodowania.
- (15) Dowody są ważnym elementem dochodzenia odszkodowania z tytułu szkód wynikających z naruszenia unijnego lub krajowego prawa konkurencji. Ponieważ jednak sprawy z zakresu prawa konkurencji charakteryzuje asymetria w dostępie do informacji, należy zapewnić powodowi prawo skutecznego żądania ujawnienia dowodów dotyczących ich sprawy, bez konieczności wskazywania przez nich konkretnych materiałów dowodowych. Aby zapewnić stronom równe szanse, środki te powinny być udostępnione również pozwanym w postępowaniach o odszkodowanie, tak aby mogli oni zwrócić się o ujawnienie dowodów przez powoda. Sądy krajowe powinny również mieć możliwość nakazania ujawnienia dowodów przez osoby trzecie, w tym organy publiczne. Jeżeli sąd krajowy zamierza nakazać Komisji ujawnienie dowodów, zastosowanie mają: zasada lojalnej współpracy między Unią a państwami członkowskimi z art. 4 ust. 3 TUE oraz art. 15 ust. 1 rozporządzenia (WE) nr 1/2003 w odniesieniu do wniosków o przekazanie informacji. Jeżeli sądy krajowe nakazują organom publicznym, by ujawniły dowody, zastosowanie mają zasady współpracy prawnej i administracyjnej przewidziane w prawie unijnym lub krajowym.

- (16) Na wniosek strony sądy krajowe powinny mieć możliwość, pod ich ścisłą kontrolą, nakazać, by ujawnione zostały konkretne środki dowodowe lub dowody konkretnej kategorii, szczególnie w odniesieniu do konieczności i proporcjonalności środka nakazującego ujawnienie. Z wymogu proporcjonalności wynika, że procedurę wydania nakazu ujawnienia dowodów można wszcząć dopiero wówczas, gdy powód uprawdopodobni na podstawie racjonalnie dostępnych mu faktów, że poniósł szkodę spowodowaną przez pozwanego. Jeżeli wniosek o ujawnienie ma na celu uzyskanie dowodów konkretnej kategorii, kategorię tę należy określić poprzez podanie wspólnych cech ich elementów konstytutywnych, takich jak charakter, przedmiot lub treść dokumentów, o których ujawnienie wnioskowano, czas, w jakim były sporządzane lub inne kryteria, pod warunkiem że dowody wchodzące w zakres tej kategorii są istotne w rozumieniu niniejszej dyrektywy. Takie kategorie należy określić jak najdokładniej i jak najwięcej w oparciu o racjonalnie dostępne fakty.
- (17) Jeżeli sąd w jednym państwie członkowskim występuje z wnioskiem do właściwego sądu innego państwa członkowskiego o przeprowadzenie dowodu lub występuje z wnioskiem o przeprowadzenie dowodu bezpośrednio w innym państwie członkowskim, zastosowanie mają przepisy rozporządzenia Rady (WE) nr 1206/2001 ⁽¹⁾.
- (18) Istotne dowody zawierające tajemnice handlowe lub inne informacje poufne zasadniczo powinny być dopuszczone w postępowaniach o odszkodowanie, jednak takie informacje poufne wymagają odpowiedniej ochrony. Sądy krajowe powinny mieć zatem do dyspozycji szereg środków umożliwiających ochronę takich informacji przed ujawnieniem w toku postępowania. Środki te mogłyby obejmować możliwość usuwania z dokumentów fragmentów szczególnie chronionych, przeprowadzania niejawnych rozpraw, ograniczania kręgu osób mających wgląd w dowody oraz zlecenia biegłym streszczenia informacji i przedstawiania ich w formie zbiorczej lub innej formie nieobjętej klauzulą poufności. Środki służące ochronie tajemnic handlowych i innych informacji poufnych nie powinny jednak utrudniać korzystania z prawa do odszkodowania.
- (19) Niniejsza dyrektywa nie wpływa na przewidzianą w prawie krajowym państw członkowskich możliwość wniesienia odwołania przeciwko nakazom ujawnienia ani na warunki wniesienia takiego odwołania.
- (20) Rozporządzenie (WE) nr 1049/2001 Parlamentu Europejskiego i Rady ⁽²⁾ reguluje publiczny dostęp do dokumentów Parlamentu Europejskiego, Rady i Komisji i ma na celu dać opinii publicznej jak najszersze prawo dostępu do dokumentów tych instytucji. Prawo to podlega jednak pewnym ograniczeniom wynikającym z interesu publicznego lub prywatnego. Oznacza to, że system wyjątków ustanowionych w art. 4 tego rozporządzenia opiera się na równowadze interesów przeciwstawnych w danej sytuacji, mianowicie, z jednej strony, interesów, które przemawiają za ujawnieniem danych dokumentów, a z drugiej — interesów, którym zaszkodziłoby takie ujawnienie. Niniejsza dyrektywa powinna pozostawać bez uszczerbku dla takich zasad i praktyk wynikających z rozporządzenia (WE) nr 1049/2001.
- (21) Skuteczność i spójność stosowania art. 101 i 102 TFUE przez Komisję i krajowe organy ochrony konkurencji wymagają wspólnego podejścia w całej Unii do kwestii ujawniania dowodów znajdujących się w aktach organu ochrony konkurencji. Ujawnianie dowodów nie powinno nadmiernie umniejszać skuteczności egzekwowania prawa konkurencji przez organ ochrony konkurencji. Niniejsza dyrektywa nie obejmuje swoim zakresem ujawniania wewnętrznych dokumentów organów ochrony konkurencji ani korespondencji między organami ochrony konkurencji.
- (22) Aby zapewnić skuteczną ochronę prawa do odszkodowania, nie jest konieczne, aby ujawniać powodowi wszystkie dokumenty związane z postępowaniem na mocy art. 101 lub 102 TFUE jedynie z powodu, że powód zamierza wytoczyć powództwo o odszkodowanie, gdyż jest bardzo mało prawdopodobne, że powództwo to będzie musiało się opierać na wszystkich dowodach z akt związanych z tym postępowaniem.
- (23) Wymóg proporcjonalności należy uważnie ocenić wtedy, gdy ujawnienie grozi zniweczeniem strategii dochodzeniowej organu ochrony konkurencji poprzez wskazanie, które dokumenty wchodzą w skład akt, lub gdy grozi to negatywnym oddziaływaniem na współpracę przedsiębiorstw z organem ochrony konkurencji. Szczególną uwagę należy zwrócić na zapobieganie poszukiwaniom o charakterze rozpoznawczym, tzn. ogólnemu lub zbyt szerokiemu wyszukiwaniu informacji, które prawdopodobnie nie byłyby istotne dla stron procedury. Wnioski o ujawnienie dowodów nie powinny zatem zostać uznane za proporcjonalne, jeżeli dotyczą one ogólnego ujawnienia dokumentów znajdujących się w aktach organu ochrony konkurencji dotyczących danej sprawy lub ogólnego ujawnienia dokumentów przedłożonych przez stronę w kontekście danej sprawy. Tak ogólnie sformułowane wnioski nie byłyby zgodne z obowiązkiem strony składającej wniosek polegającym na jak najdokładniejszym i jak najwęższym określeniu materiałów dowodowych lub kategorii dowodów.

⁽¹⁾ Rozporządzenie Rady (WE) nr 1206/2001 z dnia 28 maja 2001 r. w sprawie współpracy między sądami państw członkowskich przy przeprowadzaniu dowodów w sprawach cywilnych lub handlowych (Dz.U. L 174 z 27.6.2001, s. 1).

⁽²⁾ Rozporządzenie (WE) nr 1049/2001 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 30 maja 2001 r. w sprawie publicznego dostępu do dokumentów Parlamentu Europejskiego, Rady i Komisji (Dz.U. L 145 z 31.5.2001, s. 43).

- (24) Niniejsza dyrektywa nie wpływa na prawo sądów — w sytuacji, gdy sąd nakazuje ujawnienie jakiegokolwiek rodzaju dowodów z wyjątkiem oświadczeń w ramach programu łagodzenia kar oraz propozycji ugodowych — do tego, by wziąć pod uwagę w świetle prawa unijnego lub krajowego interes, którym jest skuteczne egzekwowanie prawa konkurencji na drodze publicznoprawnej.
- (25) Wyjątek powinien mieć zastosowanie w przypadku każdego ujawnienia, które, jeśli zostałyby przyznane, stanowiłyby nadmierną ingerencję w dochodzenie prowadzone przez organ ochrony konkurencji w sprawie naruszenia unijnego lub krajowego prawa konkurencji. Informacje przygotowane przez organ ochrony konkurencji w toku postępowania dotyczącego egzekwowania unijnego lub krajowego prawa konkurencji i przesłane stronom tego postępowania (np. pisemne przedstawienie zarzutów) lub przygotowane przez stronę takiego postępowania (np. odpowiedzi na wezwanie do udzielenia informacji wystosowane przez organ ochrony konkurencji lub zeznania świadków) powinny zatem móc być ujawniane w sądowych postępowaniach o odszkodowanie dopiero po zakończeniu postępowania przez organ ochrony konkurencji, np. przez wydanie decyzji na mocy art. 5 lub rozdziału III rozporządzenia (WE) nr 1/2003, z wyjątkiem decyzji w sprawie środków tymczasowych.
- (26) Ważnym narzędziem służącym egzekwowaniu unijnego prawa konkurencji na drodze publicznoprawnej są programy łagodzenia kar i postępowania ugodowe, ponieważ przyczyniają się do wykrywania i skutecznego ścigania najważniejszych naruszeń prawa konkurencji, a także do karania za nie. Ponadto jako że wiele rozstrzygnięć organów ochrony konkurencji podejmowanych w sprawach kartelowych opiera się na wnioskach złożonych w ramach programu łagodzenia kar, a powództwa o odszkodowanie w sprawach kartelowych są zazwyczaj działaniami następczymi, programy łagodzenia kar są również ważne dla skuteczności powództw o odszkodowanie w sprawach kartelowych. Przedsiębiorstwa mogą być niechętne do współpracy z organami ochrony konkurencji w ramach programów łagodzenia kar i postępowań ugodowych, gdyby ich oświadczenia zawierające obciążające je dowody, które zostały sporządzone wyłącznie do celów współpracy z organami ochrony konkurencji, miały być ujawniane. Takie ujawnienie mogłoby spowodować, że współpracujące przedsiębiorstwa lub ich kadry zarządzające ponosiłyby odpowiedzialność cywilną lub karną na warunkach mniej korzystnych niż współsprawcy naruszenia, którzy nie współpracują z organami ochrony konkurencji. Aby zadbać o stałą gotowość przedsiębiorstw do dobrowolnego zgłaszania się do organów ochrony konkurencji z oświadczeniami w ramach programu łagodzenia kar lub propozycjami ugodowymi, takie dokumenty powinny zostać wyłączone z zasady ujawniania dowodów. Ten wyjątek powinien mieć również zastosowanie do wiernego cytowania oświadczeń w ramach programu łagodzenia kar lub propozycji ugodowych zawartych w innych dokumentach. Takie ograniczenia w ujawnianiu dowodów nie powinny powstrzymywać organów ochrony konkurencji przed ogłoszeniem swoich rozstrzygnięć zgodnie z mającymi zastosowanie przepisami unijnymi lub krajowymi. W celu zapewnienia, by ten wyjątek nie kolidował nadmiernie z prawem poszkodowanych do odszkodowania, należy ograniczyć go do tych dobrowolnych i zawierających obciążające dowody oświadczeń w ramach programu łagodzenia kar oraz propozycji ugodowych.
- (27) Przewidziane w niniejszej dyrektywie przepisy o ujawnieniu dokumentów innych niż oświadczenia przedsiębiorców w ramach programu łagodzenia kar i propozycje ugodowe zapewniają osobom poszkodowanym wystarczająco dużo innych możliwości uzyskania dostępu do istotnych dowodów niezbędnych im do przygotowania powództwa o odszkodowanie. Na wniosek powoda sądy krajowe powinny mieć same możliwość uzyskania dostępu do dokumentów, w przypadku których przywoływane jest to odstępstwo, aby móc stwierdzić, czy jego treść nie jest szersza niż ustanowiona w niniejszej dyrektywie definicja oświadczenia przedsiębiorców w ramach programu łagodzenia kar lub definicja propozycji ugodowej. Wszelkie treści wykraczające poza te definicje powinny móc zostać ujawnione na stosownych warunkach.
- (28) Sądy krajowe powinny mieć możliwość, w dowolnym momencie, nakazać — w kontekście powództw o odszkodowanie — ujawnienie dowodów, które istnieją niezależnie od postępowania prowadzonego przez organ ochrony konkurencji („wcześniej istniejące informacje”).
- (29) Organowi ochrony konkurencji można nakazać ujawnienie dowodów wyłącznie wtedy, gdy nie można ich zasadnie uzyskać od drugiej strony lub od osoby trzeciej.
- (30) Zgodnie z art. 15 ust. 3 rozporządzenia (WE) nr 1/2003 organy ochrony konkurencji, działając z własnej inicjatywy, mogą przedstawiać pisemne uwagi sądom krajowym w sprawach dotyczących stosowania art. 101 lub 102 TFUE. Aby egzekwowanie prawa na drodze publicznoprawnej mogło nadal przyczyniać się do stosowania tych artykułów, organy ochrony konkurencji powinny również mieć możliwość, działając z własnej inicjatywy, do przedstawiania swoich uwag sądowi krajowemu w celu oceny proporcjonalności ujawnienia dowodu znajdującego się w aktach tych organów w świetle wpływu, jaki takie ujawnienie miałoby na skuteczność egzekwowania prawa konkurencji na drodze publicznoprawnej. Państwa członkowskie powinny mieć możliwość ustanowienia systemu, w ramach którego organ ochrony konkurencji byłby informowany o wnioskach o ujawnienie informacji, w przypadku gdy osoba zwracająca się o ujawnienie lub osoba, od której żąda się ujawnienia, są objęte dochodzeniem prowadzonym przez ten organ ochrony konkurencji w sprawie domniemanego naruszenia, bez uszczerbku dla krajowych przepisów przewidujących postępowanie *ex parte*.

- (31) Każda osoba fizyczna lub prawna, która wchodzi w posiadanie dowodów w wyniku uzyskania dostępu do akt organu ochrony konkurencji, powinna mieć możliwość wykorzystania dowodów do celów postępowania o odszkodowanie, którego jest stroną. Takie wykorzystanie dowodów powinno również przysługiwać każdej osobie fizycznej lub prawnej, która wstąpiła w prawa i obowiązki tej osoby, w tym poprzez nabycie roszczenia. W przypadku gdy dowody zostały pozyskane przez osobę prawną wchodzącą w skład grupy kapitałowej stanowiącej jedno przedsiębiorstwo do celów stosowania art. 101 i 102 TFUE, takie wykorzystanie dowodów przysługuje również innym osobom prawnym należącym do tego samego przedsiębiorstwa.
- (32) Jednak wykorzystanie dowodów uzyskanych poprzez dostęp do akt organu ochrony konkurencji nie powinno nadmiernie umniejszać skuteczności egzekwowania prawa konkurencji przez organ ochrony konkurencji. Aby zapewnić, że ograniczenia w ujawnianiu, o których mowa w niniejszej dyrektywie, nie są osłabione, wykorzystywanie dowodu tego typu, o którym mowa w motywach 24 i 25 i który został uzyskany wyłącznie dzięki dostępowi do akt organu ochrony konkurencji, powinno być ograniczone ze względu na te same okoliczności. Takie ograniczenie powinno być niedopuszczalne w postępowaniach o odszkodowanie lub w inny sposób chronione na mocy mających zastosowanie przepisów krajowych, mogących zapewnić pełną skuteczność ograniczeń w ujawnianiu dowodów tego rodzaju. Ponadto dowody uzyskane od organu ochrony konkurencji nie powinny stać się przedmiotem wymiany handlowej. Możliwość wykorzystania dowodów uzyskanych wyłącznie dzięki dostępowi do akt organu ochrony konkurencji należy zatem ograniczyć do osoby fizycznej lub prawnej, której pierwotnie udzielono takiego dostępu, i do jej następców prawnych. To ograniczenie mające na celu uniknięcie handlu dowodami nie uniemożliwia jednak sądowni krajowemu nakazania ujawnienia takich dowodów na warunkach przewidzianych w niniejszej dyrektywie.
- (33) Fakt wystąpienia z roszczeniem o odszkodowanie lub wszczęcia dochodzenia przez organ ochrony konkurencji powoduje ryzyko zniszczenia lub ukrycia przez osobę dowodów, które byłyby użyteczne dla wykazania słuszności roszczenia odszkodowawczego dochodzonego przez poszkodowanego. Aby zapobiec niszczeniu istotnych dowodów oraz zapewnić, że nakazy sądowe dotyczące ujawnienia są wykonywane, sądy krajowe powinny mieć możliwość nakładania wystarczająco odstrasżających kar. Jeżeli chodzi o strony postępowania, szczególnie skuteczną i pomocną karą w ograniczaniu przewlekłości postępowania odszkodowawczego może być ryzyko przyjęcia za udowodnione twierdzeń strony przeciwnej. Możliwość nałożenia kary powinna istnieć również w przypadku niedopełnienia obowiązku ochrony informacji poufnych oraz niewłaściwego wykorzystania informacji uzyskanych w wyniku ujawnienia dowodów. Możliwość nałożenia kary powinna istnieć także w przypadku niewłaściwego wykorzystania w postępowaniach o odszkodowanie informacji uzyskanych dzięki dostępowi do akt organu ochrony konkurencji.
- (34) Zapewnienie skuteczności i spójności stosowania art. 101 i 102 TFUE przez Komisję i krajowe organy ochrony konkurencji wymaga wspólnego w całej Unii podejścia do wpływu ostatecznych decyzji krajowych organów ochrony konkurencji stwierdzających naruszenie na późniejsze powództwa o odszkodowanie. Takie decyzje są wydawane dopiero wtedy, gdy Komisja zostanie poinformowana o planowanej decyzji lub — w przypadku jej braku o dowolnym innym dokumencie przedstawiającym proponowany kierunek działań, zgodnie z art. 11 ust. 4 rozporządzenia (WE) nr 1/2003, i jeśli Komisja nie pozbawiła krajowego organu ochrony konkurencji jego kompetencji, wszczynając postępowanie zgodnie z art. 11 ust. 6 tego rozporządzenia. Komisja powinna zapewnić spójne stosowanie unijnego prawa konkurencji, przedstawiając dwustronnie oraz w ramach europejskiej sieci konkurencji wskazówki dla krajowych organów ochrony konkurencji. Aby zwiększyć pewność prawa, uniknąć niekonsekwencji w stosowaniu art. 101 i 102 TFUE, zwiększyć efektywność i skuteczność proceduralną postępowań o odszkodowanie oraz wspierać funkcjonowanie rynku wewnętrznego na rzecz przedsiębiorstw i konsumentów, stwierdzenie naruszenia art. 101 lub 102 TFUE w ostatecznym rozstrzygnięciu krajowego organu ochrony konkurencji lub sądu odwoławczego nie powinno podlegać zaskarżeniu w późniejszych postępowaniach o odszkodowanie. A zatem takie stwierdzenie powinno być uznawane za dowiedzione w sposób niezbity na potrzeby powództw o odszkodowanie mających związek z tym naruszeniem, wytaczanych w państwie członkowskim tego krajowego organu ochrony konkurencji lub sądu odwoławczego. Skutek takiego stwierdzenia powinien jednak obejmować wyłącznie charakter naruszenia oraz jego zakres przedmiotowy, osobowy, czasowy i terytorialny, tak jak to ustalił organ ochrony konkurencji lub sąd odwoławczy w ramach wykonywania swojej jurysdykcji. Jeżeli w rozstrzygnięciu stwierdzono, że naruszone zostały przepisy krajowego prawa konkurencji, w sprawach, w których unijne i krajowe prawo konkurencji są stosowane w tej samej sprawie i równolegle, naruszenie to powinno również zostać uznane za dowiedzione w sposób niezbity.
- (35) Jeżeli powództwo o odszkodowanie jest wytaczane w państwie członkowskim innym niż państwo członkowskie krajowego organu ochrony konkurencji lub sądu odwoławczego, które stwierdziły naruszenie art. 101 lub 102 TFUE, do którego odnosi się powództwo, powinna istnieć możliwość przedstawiania sądowni krajowemu stwierdzenia zawartego w rozstrzygnięciu ostatecznym wydanym przez krajowy organ ochrony konkurencji lub sąd odwoławczy co najmniej jako domniemanie faktyczne, że nastąpiło naruszenie prawa konkurencji. Można ocenić takie stwierdzenie, w odpowiednim przypadku, wraz z innym dowodem powoływanym przez strony. Skutki rozstrzygnięć krajowych organów ochrony konkurencji i sądów odwoławczych stwierdzających naruszenie reguł konkurencji pozostają bez uszczerbku dla praw i obowiązków sądów krajowych na mocy art. 267 TFUE.

- (36) Przepisy krajowe regulujące początek, długość, zawieszenie lub przerwanie biegu terminu przedawnienia nie powinny nadmiernie utrudniać wytaczania powództwa o odszkodowanie. Ma to szczególne znaczenie w odniesieniu do powództw opartych na stwierdzeniu naruszenia przez organ ochrony konkurencji lub sąd odwoławczy. W tym celu po przeprowadzeniu postępowania przez organ ochrony konkurencji powinno być możliwe wytoczenie powództwa o odszkodowanie w celu wyegzekwowania krajowego i unijnego prawa konkurencji. Bieg terminu przedawnienia nie powinien się rozpoczynać, zanim naruszenie nie ustanie ani zanim powód nie dowie się lub zanim nie będzie można od niego zasadnie oczekiwać wiedzy o działaniu stanowiącym naruszenie, o tym, że naruszenie wyrządziło powodowi szkodę, oraz o tożsamości sprawcy naruszenia. Państwa członkowskie powinny mieć możliwość zachowania lub wprowadzenia bezwzględnych terminów przedawnienia mających powszechne zastosowanie, pod warunkiem że długość takich bezwzględnych terminów nie czyni korzystania z prawa do pełnego odszkodowania praktycznie niewykonalnym lub nadmiernie trudnym.
- (37) W przypadku gdy naruszenia reguł konkurencji dopuści się wspólnie kilka przedsiębiorstw, jak ma to miejsce w przypadku kartelu, należy zapewnić, że tacy współsprawcy naruszenia będą solidarnie odpowiadać za całą szkodę wyrządzoną w wyniku naruszenia. Współsprawca naruszenia powinien mieć prawo uzyskania od innych sprawców nadwyżki, jeśli zapłacił on więcej niż przypadająca na niego część. Określenie tej części jako względnej odpowiedzialności danego sprawcy naruszenia za to naruszenie oraz odpowiednich kryteriów, takich jak wysokość obrotów, udział w rynku lub rola w kartelu, należy do mającego zastosowanie prawa krajowego, z zachowaniem zasady skuteczności i zasady równoważności.
- (38) Przedsiębiorstwa, które współpracują z organami ochrony konkurencji w ramach programu łagodzenia kar, odgrywają kluczową rolę w ujawnianiu naruszeń popełnianych przez tajne kartele oraz w ich eliminowaniu, zmniejszając w ten sposób często zakres szkody, jaka zostałaby spowodowana, gdyby naruszenie trwało. W związku z tym należy zapewnić, by przedsiębiorstwa, które organ ochrony konkurencji zwolnił z kary pieniężnej w ramach programu łagodzenia kar, nie były nadmiernie narażone na roszczenia odszkodowawcze, mając na uwadze, że decyzja organu ochrony konkurencji stwierdzająca naruszenie może stać się ostateczna dla podmiotu zwolnionego z kary wcześniej niż dla innych przedsiębiorstw, których nie zwolniono z kary, i może sprawić, że taki podmiot zwolniony z kary stanie się najlepszym celem do wytoczenia powództwa. Podmiot zwolniony z kary powinien być zatem zasadniczo zwolniony z solidarnej odpowiedzialności za całą szkodę, a przypadająca na niego część odszkodowania względem innych współsprawców nie powinna przewyższać wartości szkody wyrządzonej jego bezpośrednim lub pośrednim nabywcom, a w przypadku kartelu nabywców — jego bezpośrednim lub pośrednim dostawcom. W zakresie, w jakim kartel wyrządził szkodę podmiotom niebędącym klientami ani dostawcami sprawców naruszenia, część odszkodowania przypadająca na podmiot zwolniony z kary nie powinna przewyższać jego względnej odpowiedzialności za szkodę wyrządzoną przez kartel. Udział ten należy określić zgodnie z tymi samymi zasadami, które stosuje się do określenia wysokości części odszkodowania przypadającej na poszczególnych sprawców naruszenia. Podmiot zwolniony z kary powinien w pełni odpowiadać wobec poszkodowanych niebędących jego bezpośrednimi lub pośrednimi nabywcami lub dostawcami tylko wtedy, gdy nie mogą oni uzyskać pełnego odszkodowania od pozostałych sprawców naruszenia.
- (39) Szkada w postaci straty rzeczywistej może wynikać z różnicy między ceną faktycznie zapłaconą a ceną, która obowiązywałaby, gdyby nie doszło do naruszenia. Jeżeli poszkodowany doprowadził do zmniejszenia swojej straty rzeczywistej poprzez jej całkowite lub częściowe przerzucenie na swoich własnych nabywców, przerzucona strata nie stanowi już szkody, z tytułu której podmiotowi, który dokonał takiego przerzucenia, przysługuje odszkodowanie. Zasadniczo należy zatem umożliwić sprawcy naruszenia podniesienie przeciwko roszczeniu odszkodowawczemu zarzut przerzucenia straty rzeczywistej. Należy zapewnić, by sprawca naruszenia, jeżeli podnosi zarzut przerzucenia obciążeń, musiał dowieść istnienia i zakresu przerzucenia nadmiernego obciążenia. Ten ciężar przeprowadzenia dowodu nie powinien wpływać na możliwość wykorzystania przez sprawcę naruszenia dowodów innych niż dowody będące w jego posiadaniu, na przykład dowodów już uzyskanych w danym postępowaniu lub dowodów będących w posiadaniu innych stron lub osób trzecich.
- (40) W sytuacjach, w których przerzucenie przyniosło skutek w postaci zmniejszenia sprzedaży, a spowodowało szkodę w postaci utraconych korzyści, prawo do dochodzenia odszkodowania za takie utracone korzyści powinno pozostać bez zmian.
- (41) Zależnie od warunków, na których przedsiębiorstwa prowadzą działalność, praktyką handlową może być przerzucanie podwyżek cen na niższe poziomy łańcucha dostaw. Konsumenti lub przedsiębiorstwa, na których zatem przerzucono stratę rzeczywistą, ponoszą szkodę wynikającą z naruszenia unijnego lub krajowego prawa konkurencji. Sprawca naruszenia powinien wyrównać taką szkodę, jednak konsumentom lub przedsiębiorstwom, którzy sami niczego nie nabyli od sprawcy naruszenia, może być szczególnie trudno udowodnić zakres takiej szkody. W związku z tym należy zapewnić, by — w przypadkach gdy istnienie roszczenia odszkodowawczego lub jego wysokość zależą od tego, czy lub do jakiego stopnia nadmierne obciążenie, którym obarczono bezpośredniego nabywcę sprawcy naruszenia, zostało przerzucone na nabywcę pośredniego — przyjmowano, że nabywca pośredni udowodnił fakt przerzucenia na niego nadmiernego obciążenia, którym obarczono nabywcę bezpośredniego, jeżeli był w stanie przedstawić domniemania faktyczne, że takie przerzucenie miało miejsce. Domniemania

takie, które może być wzruszone, ma zastosowanie, chyba że sprawca naruszenia może w wiarygodny sposób wykazać przed sądem, że strata rzeczywista nie została lub nie została w całości przerzucona na nabywcę pośredniego. Należy również określić, na jakich warunkach przyjmuje się, że nabywca pośredni przedstawił takie domniemania faktyczne. Jeśli chodzi o ustalanie wysokości przerzuczonego obciążenia, sądy krajowe powinny być uprawnione do oszacowania, jaką część nadmiernego obciążenia przerzucono na poziom nabywców pośrednich w rozpatrywanych przez nich sprawach.

- (42) Komisja powinna wydać jasne, proste i zrozumiałe wytyczne dla sądów krajowych, w których wskazałaby, jak szacować część nadmiernego obciążenia przerzucaną na nabywców pośrednich.
- (43) Naruszenia prawa konkurencji często dotyczą warunków i cen sprzedaży produktów lub świadczenia usług oraz prowadzą do nadmiernych obciążeń i innych szkód wyrządzanych klientom sprawców naruszenia. Naruszenie może również dotyczyć dostaw realizowanych na rzecz sprawcy naruszenia (np. w przypadku kartelu nabywców). W takich przypadkach strata rzeczywista mogłaby wynikać z faktu zapłacenia przez sprawców naruszenia niższej ceny swoim dostawcom. Niniejsza dyrektywa, a w szczególności zasady dotyczące przerzucania obciążeń, powinna być odpowiednio stosowana do tych przypadków.
- (44) Wytoczyć powództwo o odszkodowanie mogą zarówno ci, którzy nabyli produkty lub usługi od sprawcy naruszenia, jak i nabywcy znajdujący się dalej w łańcuchu dostaw. Aby zapewnić spójność orzeczeń wydawanych w pozostających ze sobą w związku sprawach i w ten sposób zapobiec szkodzie wynikającej z braku pełnego odszkodowania za naruszenie unijnego lub krajowego prawa konkurencji lub w której sprawca naruszenia byłby zobowiązany do wypłaty odszkodowania z tytułu szkody, której faktycznie nie poniesiono, sądy krajowe powinny być uprawnione do oszacowania, jaka część jakiegokolwiek nadmiernego obciążenia spadła na nabywców pośrednich lub bezpośrednich w danych rozpoznawanych przez te sądy sprawach. W tym kontekście sądy krajowe powinny mieć możliwość — poprzez środki prawa procesowego lub materialnego dostępne w prawie unijnym i krajowym — należycie uwzględniać wszelkie sprawy pozostające ze sobą w związku i wydawane w nich orzeczenia, szczególnie w przypadku uznania faktu przerzucenia obciążeń za dowiedziony. Sądy krajowe powinny dysponować odpowiednimi środkami prawa procesowego, na przykład połączeniem roszczeń, w celu zapewnienia, by odszkodowanie z tytułu straty rzeczywistej wypłacone na dowolnym poziomie łańcucha dostaw nie przewyższyło szkody w postaci nadmiernego obciążenia wyrządzonej na tym poziomie. Takie środki powinny być także dostępne w sprawach transgranicznych. Możliwość należytego uwzględnienia orzeczeń sądów powinna pozostawać bez uszczerbku dla podstawowych praw do obrony oraz prawa do skutecznego środka odwoławczego i rzetelnego procesu przysługujących tym, którzy nie byli stronami postępowania, a także bez uszczerbku dla przepisów o wartości dowodowej orzeczeń wydawanych w tym kontekście. Możliwe jest uznanie spraw, które zawisły przed sądami różnych państw członkowskich, za pozostające ze sobą w związku w rozumieniu art. 30 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1215/2012⁽¹⁾. Na mocy tego artykułu sądy krajowe inne niż ten, przed którym pierwotnie wytoczono powództwo, może zawiesić postępowanie lub w pewnych okolicznościach stwierdzić brak swej jurysdykcji. Niniejsza dyrektywa pozostaje bez uszczerbku dla praw i obowiązków sądów krajowych wynikających z tego rozporządzenia.
- (45) Poszkodowany, który udowodnił poniesienie szkody wynikającej z naruszenia prawa konkurencji, w celu przyznania odszkodowania musi jeszcze dowieść zakresu poniesionej szkody. Ustalanie wysokości szkody w sprawach z zakresu prawa konkurencji w bardzo dużym stopniu zależy od ustaleń faktycznych i może wymagać zastosowania złożonych modeli ekonomicznych. Jest to często bardzo kosztowne i utrudnia powodowi uzyskanie niezbędnych danych na uzasadnienie ich roszczeń. Z tego względu ustalanie wysokości szkody w sprawach z zakresu prawa konkurencji może stanowić poważną barierę uniemożliwiającą skuteczne dochodzenie roszczeń odszkodowawczych.
- (46) W związku z brakiem unijnych zasad ustalania wysokości szkody wynikającej z naruszenia prawa konkurencji to do krajowego systemu prawnego każdego państwa członkowskiego należy określenie własnych zasad ustalania wysokości szkody, a do państw członkowskich i do sądów krajowych określenie wymagań, które musi spełnić powód, dowodząc wysokości poniesionej szkody, metod, z których można skorzystać, ustalając tę wysokość, oraz konsekwencji niespełnienia tych wymagań. Takie wymagania prawa krajowego dotyczące ustalania wysokości szkody w sprawach z zakresu prawa konkurencji nie powinny być jednak mniej korzystne niż wymagania regulujące podobne działania na płaszczyźnie krajowej (zasada równoważności) ani nie powinny czynić praktycznie niewykonalnym lub nadmiernie trudnym korzystania z unijnego prawa do odszkodowania (zasada skuteczności). Należy mieć na uwadze wszelką asymetrię między stronami w dostępie do informacji oraz fakt, że ustalanie wysokości szkody wymaga oceny, jak zachowałby się dany rynek, gdyby naruszenie nie miało miejsca. Taka ocena oznacza dokonanie porównania z sytuacją, która z definicji jest hipotetyczna i w związku z tym nigdy nie może być przeprowadzona z całkowitą dokładnością. Należy zatem zapewnić, aby sądy krajowe miały uprawnienia do

(1) Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1215/2012 z dnia 12 grudnia 2012 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych (Dz.U. L 351 z 20.12.2012, s. 1).

oszacowania wysokości szkody z tytułu naruszenia prawa konkurencji. Państwa członkowskie powinny zapewnić, by krajowe organy ochrony konkurencji, gdy otrzymają taki wniosek, mogły dostarczyć wskazówek co do ustalenia wysokości. Aby zapewnić spójność i przewidywalność, Komisja powinna przedstawić ogólne wytyczne na szczeblu Unii.

- (47) Aby zaradzić kwestii asymetrii w dostępie do informacji i niektórym problemom związanym z ustalaniem wysokości szkody wynikającej z naruszenia prawa konkurencji oraz aby zapewnić skuteczność roszczeń odszkodowawczych, należy domniemywać, że naruszenie popełnione przez kartel spowodowało szkodę, w szczególności na skutek wpływu na ceny. W zależności od okoliczności sprawy kartel prowadzi do podwyższenia cen lub uniemożliwia obniżenie cen, które nastąpiłoby, gdyby naruszenie nie miało miejsca. Takie domniemanie nie powinno obejmować konkretnej wartości szkody. Sprawcy naruszenia powinni mieć prawo wzruszyć to domniemanie. Takie wzruszalne domniemanie należy ograniczyć do karteli z uwagi na ich tajny charakter, który zwiększa asymetrię w dostępie do informacji i utrudnia powodom uzyskanie dowodów niezbędnych do dowiedzenia szkody.
- (48) Wskazane jest wypracowywanie definitywnych rozstrzygnięć względem pozwanych, po to, by ograniczać niepewność sprawców naruszenia i poszkodowanych. Dlatego należy zachęcać sprawców naruszenia i poszkodowanych do ustalania odszkodowania z tytułu szkody wynikającej z naruszenia prawa konkurencji z wykorzystaniem mechanizmów polubownego rozstrzygania sporów, takich jak ugody pozasądowe (w tym takie, w przypadku których wiążący charakter ugody może stwierdzić sąd), arbitraż, mediacja lub postępowanie pojednawcze. Takie polubowne rozstrzyganie sporów powinno obejmować taką liczbę poszkodowanych i sprawców naruszenia, jaka jest możliwa w systemie prawnym. Przepisy niniejszej dyrektywy dotyczące polubownego rozstrzygania sporów mają zatem na celu ułatwienie korzystania z takich mechanizmów i zwiększenie ich skuteczności.
- (49) Terminy przedawnienia dla roszczeń o odszkodowanie mogą nie dać poszkodowanym i sprawcom naruszenia odpowiednio dużo czasu na dojście do porozumienia w sprawie odszkodowania, które ma zostać wypłacone. Aby dać obu stronom faktyczną możliwość wejścia na drogę polubownego rozstrzygania sporu przed wytoczeniem powództwa przed sądy krajowe, terminy przedawnienia muszą być zawieszane na czas trwania procedury polubownego rozstrzygania sporu.
- (50) Ponadto jeżeli strony postanowią o wejściu na drogę polubownego rozstrzygania sporu już po wytoczeniu przed sąd krajowy powództwa w sprawie tego samego roszczenia, sąd ten powinien mieć możliwość zawiesić postępowanie na czas trwania procedury polubownego rozstrzygania sporu. Rozważając zawieszenie postępowania, sąd krajowy powinien wziąć pod uwagę korzyści wynikające z szybkiego przeprowadzenia postępowania.
- (51) Aby ugody zyskały na atrakcyjności, sprawca naruszenia, który wypłaca odszkodowanie w wyniku polubownego rozstrzygnięcia sporu, nie powinien znaleźć się — w porównaniu ze współsprawcami naruszenia — w sytuacji gorszej niż ta, w której znalazłby się bez ugody. Taka sytuacja może zająć, w przypadku gdyby sprawca naruszenia zawierający ugodę mimo zawarcia ugody nadal był w pełni solidarnie odpowiedzialny za szkodę wynikającą z naruszenia. Dlatego też sprawca naruszenia zawierający ugodę zasadniczo nie powinien być zobowiązany do zwrotu przypadającej nań części odszkodowania na rzecz współsprawców naruszenia niezawierających ugody, w przypadku gdy wypłacili oni odszkodowanie na rzecz poszkodowanego, z którym pierwszy sprawca naruszenia uprzednio zawarł ugodę. Ściśle związany z zasadą przewidującą zwolnienie z obowiązku zapłaty części odszkodowania przypadającej na dany podmiot jest fakt, że roszczenie poszkodowanego powinno się pomniejszyć o udział, jaki miał w szkodzie sprawca naruszenia zawierający ugodę, niezależnie od tego, czy wysokość ugody jest równa względnemu udziałowi w szkodzie, jaką poszkodowanemu zawierającemu ugodę wyrządził współsprawca naruszenia zawierający ugodę, czy też jest ona inna. Ten względny udział należy określić zgodnie z zasadami, które stosuje się do określenia części odszkodowania przypadającej na poszczególnych sprawców naruszenia. Bez takiego pomniejszenia ugoda miałaby bezzasadny wpływ na sprawców naruszenia niezawierających ugody. Jednak, w celu zapewnienia prawa do pełnego odszkodowania, współsprawcy naruszenia zawierający ugodę powinni w dalszym ciągu być zobowiązani do zapłaty odszkodowania, jeżeli jest to jedyny sposób, aby poszkodowany zawierający ugodę otrzymał odszkodowanie w odniesieniu do pozostałej części roszczenia. Pozostała część roszczenia odnosi się do roszczenia poszkodowanego zawierającego ugodę pomniejszonego o kwotę odpowiadającą części szkody, jaką naruszenie wyrządziło poszkodowanemu zawierającemu ugodę, przypadającej na współsprawcę naruszenia zawierającego ugodę. Ta ostatnia możliwość wystąpienia z roszczeniem o odszkodowanie od współsprawcy zawierającego ugodę istnieje, chyba że warunki ugody wyraźnie na to nie zezwalają.
- (52) Należy zapobiegać sytuacjom, w którym poprzez dokonanie zwrotu na rzecz współsprawców naruszenia niezawierających ugody z tytułu odszkodowania, które zapłacili poszkodowanym niezawierającym ugody, współsprawcy naruszenia zawierający ugodę płacą ogółem kwotę odszkodowania w wysokości przewyższającej ich względną odpowiedzialność za szkodę wynikającą z naruszenia. W związku z tym, jeżeli od współsprawców naruszenia zawierających ugodę dochodzi się zapłaty części odszkodowania, które jest następnie wypłacane przez współsprawców naruszenia niezawierających ugody poszkodowanym niezawierającym ugody, sądy krajowe powinny uwzględnić odszkodowanie, które już wypłacono w drodze ugody, pamiętając, że udział wszystkich współsprawców naruszenia w materialnym, czasowym i geograficznym zakresie naruszenia niekoniecznie jest jednakowy.

- (53) Niniejsza dyrektywa nie narusza praw podstawowych i jest zgodna z zasadami uznanymi w Karcie praw podstawowych Unii Europejskiej.
- (54) Ponieważ celów niniejszej dyrektywy, a mianowicie ustanowienia przepisów o powództwach o odszkodowanie z tytułu naruszenia unijnego prawa konkurencji w celu zapewnienia pełnej skuteczności art. 101 i 102 TFUE ani właściwego funkcjonowania rynku wewnętrznego na rzecz przedsiębiorstw i konsumentów, nie mogą w sposób wystarczający osiągnąć państwa członkowskie, natomiast ze względu na wymaganą skuteczność i konsekwencję stosowania art. 101 i 102 TFUE możliwe jest raczej ich lepsze osiągnięcie na poziomie Unii, Unia może przyjąć środki zgodnie z zasadą pomocniczości określoną w art. 5 TUE. Zgodnie z zasadą proporcjonalności określoną w tym artykule niniejsza dyrektywa nie wykracza poza to, co jest konieczne do osiągnięcia tych celów.
- (55) Zgodnie ze wspólną deklaracją polityczną państw członkowskich i Komisji z dnia 28 września 2011 r. dotyczącą dokumentów wyjaśniających⁽¹⁾ państwa członkowskie zobowiązały się do składania w uzasadnionych przypadkach wraz z powiadomieniem o środkach transpozycji co najmniej jednego dokumentu wyjaśniającego związek między elementami dyrektywy a odpowiadającymi im częściami krajowych instrumentów transpozycyjnych. W odniesieniu do niniejszej dyrektywy ustawodawca uznaje, że przekazanie takich dokumentów jest uzasadnione.
- (56) Należy przewidzieć zasady zastosowania czasowego niniejszej dyrektywy.

PRZYJMUJĄ NINIEJSZĄ DYREKTYWĘ:

ROZDZIAŁ I

PRZEDMIOT, ZAKRES I DEFINICJE

Artykuł 1

Przedmiot i zakres

1. Niniejsza dyrektywa ustanawia określone przepisy niezbędne do zapewnienia, by każdy, kto poniósł szkodę wynikającą z naruszenia prawa konkurencji przez przedsiębiorstwo lub związek przedsiębiorstw, mógł skutecznie korzystać z prawa dochodzenia od tego przedsiębiorstwa lub związku pełnego odszkodowania z tytułu tej szkody. Ustanawia ona przepisy sprzyjające niezakłóconej konkurencji na rynku wewnętrznym oraz usuwające przeszkody w jego właściwym działaniu, zapewniając równoważną ochronę w całej Unii każdemu, kto poniósł taką szkodę.
2. Niniejsza dyrektywa ustanawia przepisy służące skoordynowaniu egzekwowania reguł konkurencji przez organy ochrony konkurencji oraz egzekwowania tych reguł podczas dochodzenia roszczeń odszkodowawczych przed sądami krajowymi.

Artykuł 2

Definicje

Do celów niniejszej dyrektywy zastosowanie mają następujące definicje:

- 1) „naruszenie prawa konkurencji” oznacza naruszenie art. 101 lub 102 TFUE lub krajowego prawa konkurencji;
- 2) „sprawca naruszenia” oznacza przedsiębiorstwo lub związek przedsiębiorstw, które dokonały naruszenia prawa konkurencji;
- 3) „krajowe prawo konkurencji” oznacza przepisy prawa krajowego, których cel jest zasadniczo identyczny z celem art. 101 i 102 TFUE i które stosuje się do tej samej sprawy i równoległe z unijnym prawem konkurencji na mocy art. 3 ust. 1 rozporządzenia (WE) nr 1/2003, z wyłączeniem przepisów prawa krajowego, które nakładają kary na osoby fizyczne, chyba że takie kary są sposobem egzekwowania reguł konkurencji mających zastosowanie do przedsiębiorstw;
- 4) „powództwo o odszkodowanie” oznacza powództwo na mocy prawa krajowego, za pomocą którego przed sądem krajowym dochodzone jest roszczenie odszkodowawcze przez domniemanego poszkodowanego lub przez osobę występującą w imieniu co najmniej jednego domniemanego poszkodowanego — o ile prawo Unii lub prawo krajowe przewidują taką możliwość — lub przez osobę fizyczną lub prawną, która wstąpiła w prawa domniemanego poszkodowanego, w tym osobę, która nabyła roszczenie;
- 5) „roszczenie odszkodowawcze” oznacza roszczenie o odszkodowanie z tytułu szkody wynikającej z naruszenia prawa konkurencji;
- 6) „poszkodowany” oznacza osobę, która poniosła szkodę wynikającą z naruszenia prawa konkurencji;

⁽¹⁾ Dz.U. L 369 z 17.12.2011, s. 14.

- 7) „krajowy organ ochrony konkurencji” oznacza organ wyznaczony przez państwo członkowskie zgodnie z art. 35 rozporządzenia (WE) nr 1/2003 jako odpowiedzialny za stosowanie art. 101 i 102 TFUE;
- 8) „organ ochrony konkurencji” oznacza Komisję lub krajowy organ ochrony konkurencji, lub obydwa te podmioty, w zależności od sytuacji;
- 9) „sąd krajowy” oznacza sąd lub organ sądowy państwa członkowskiego w rozumieniu art. 267 TFUE;
- 10) „sąd odwoławczy” oznacza sąd krajowy uprawniony do rozpoznania zwyczajnych środków odwoławczych od decyzji krajowego organu ochrony konkurencji lub od orzeczeń wydanych na skutek odwołania od tych decyzji, niezależnie od tego, czy sąd ten jest uprawniony do stwierdzania naruszenia prawa konkurencji;
- 11) „rozstrzygnięcie stwierdzające naruszenie” oznacza rozstrzygnięcie organu ochrony konkurencji lub sądu odwoławczego stwierdzające naruszenie prawa konkurencji;
- 12) „ostateczne rozstrzygnięcie stwierdzające naruszenie” oznacza rozstrzygnięcie stwierdzające naruszenie, od którego nie przysługują lub już nie przysługują zwyczajne środki odwoławcze;
- 13) „dowody” oznaczają środki dowodowe wszelkiego rodzaju dopuszczalne przed sądem krajowym, do którego wpłynęło powództwo, w szczególności dokumenty i wszelkie inne przedmioty zawierające informacje — bez względu na rodzaj nośnika, na którym informacje te są przechowywane;
- 14) „kartel” oznacza porozumienie lub uzgodnione praktyki co najmniej dwóch konkurentów zmierzające do koordynowania działań konkurencyjnych na rynku lub do wpływania na istotne czynniki konkurencji poprzez takie praktyki, jak — choć niewyłącznie — ustalanie lub koordynowanie cen nabycia lub sprzedaży lub innych warunków transakcji handlowych, w tym odnośnie do praw własności intelektualnej, ustalanie poziomu produkcji lub sprzedaży, podział rynków i klientów (w tym zmowa przetargowa), ograniczenia przywozu lub wywozu lub działania antykonkurencyjne podejmowane przeciwko innym konkurentom;
- 15) „program łagodzenia kar” oznacza program, który dotyczy stosowania art. 101 TFUE lub odpowiednich przepisów prawa krajowego i w ramach którego uczestnik tajnego kartelu — niezależnie od innych przedsiębiorstw należących do tego kartelu — współpracuje z organem ochrony konkurencji prowadzącym dochodzenie, dobrowolnie przedstawiając posiadane przez uczestnika informacje o kartelu i swojej w nim roli w zamian za co, w drodze decyzji lub zaprzestania prowadzenia postępowania, uczestnik ten zostaje w całości lub w części zwolniony z kary pieniężnej za jego udział w kartelu;
- 16) „oświadczenie w ramach programu łagodzenia kar” oznacza takie oświadczenie, ustne lub pisemne, dobrowolnie złożone organowi ochrony konkurencji — lub zapis takiego oświadczenia — przez przedsiębiorstwo lub przez osobę fizyczną lub w imieniu tego przedsiębiorstwa lub tej osoby fizycznej na temat posiadanej przez to przedsiębiorstwo lub tę osobę fizyczną wiedzy o kartelu i jego/jej w nim roli, sporządzone specjalnie w celu przedłożenia organowi ochrony konkurencji i uzyskania zwolnienia w całości lub w części z kary pieniężnej w ramach programu łagodzenia kar; nie dotyczy to wcześniej istniejących informacji;
- 17) „wcześniej istniejąca informacja” oznacza dowód istniejący niezależnie od postępowania prowadzonego przez organ ochrony konkurencji, bez względu na to, czy taka informacja znajduje się w aktach organu ochrony konkurencji;
- 18) „propozycja ugodowa” oznacza oświadczenie dobrowolnie złożone organowi ochrony konkurencji przez przedsiębiorstwo lub w jego imieniu opisujące przyznanie się przedsiębiorstwa do udziału w naruszeniu prawa konkurencji i zakresu jego odpowiedzialności za to naruszenie lub jego rezygnację z kwestionowania tego udziału, sporządzone specjalnie w celu umożliwienia organowi ochrony konkurencji przyspieszenia lub uproszczenia prowadzonego postępowania;
- 19) „podmiot zwolniony z kary” oznacza przedsiębiorstwo lub osobę fizyczną, które organ ochrony konkurencji zwolnił z kary pieniężnej w ramach programu łagodzenia kar;
- 20) „nadmierne obciążenie” oznacza różnicę między ceną faktycznie zapłaconą a ceną, która obowiązywałaby, gdyby nie doszło do naruszenia prawa konkurencji;
- 21) „polubowne rozstrzygnięcie sporów” oznacza wszelkie mechanizmy umożliwiające stronom pozasądowe rozwiązanie sporu dotyczącego roszczenia odszkodowawczego;
- 22) „ugoda” oznacza porozumienie osiągnięte w drodze polubownego rozstrzygnięcia sporu;
- 23) „nabywca bezpośredni” oznacza osobę fizyczną lub prawną, która nabyła bezpośrednio od sprawcy naruszenia produktu lub usługi objęte naruszeniem prawa konkurencji;
- 24) „nabywca pośredni” oznacza osobę fizyczną lub prawną, która nabyła, nie bezpośrednio od sprawcy naruszenia, lecz od nabywcy bezpośredniego lub nabywcy kolejnego, produktu lub usługi objęte naruszeniem prawa konkurencji lub produkty lub usługi będące pochodnymi takich produktów lub usług, lub zawierające takie produkty lub usługi.

Artykuł 3

Prawo do pełnego odszkodowania

1. Państwa członkowskie zapewniają, by każda osoba fizyczna lub prawna, która poniosła szkodę wynikającą z naruszenia prawa konkurencji, mogła dochodzić i uzyskać pełne odszkodowanie z tytułu tej szkody.
2. Pełne odszkodowanie ma na celu przywrócić poszkodowanego do stanu, w którym znajdowałby się on, gdyby nie doszło do naruszenia prawa konkurencji. W związku z tym pełne odszkodowanie obejmuje straty, które poszkodowany poniósł, oraz korzyści, które mógłby osiągnąć, gdyby mu szkody nie wyrządzono, wraz z odsetkami.
3. Pełne odszkodowanie przewidziane w niniejszej dyrektywie nie prowadzi do nadwyżki odszkodowania ani w drodze odszkodowania karnego, ani odszkodowania wielokrotnego, ani innego rodzaju odszkodowania.

Artykuł 4

Zasada skuteczności i równoważności

Zgodnie z zasadą skuteczności państwa członkowskie zapewniają, by wszystkie krajowe przepisy i procedury w sprawie dochodzenia roszczeń odszkodowawczych zostały opracowane i były stosowane w taki sposób, by korzystanie z uijnego prawa do pełnego odszkodowania z tytułu szkody wynikającej z naruszenia prawa konkurencji nie stało się w praktyce niewykonalne ani nadmiernie trudne. Zgodnie z zasadą równoważności żadne krajowe przepisy i procedury w sprawie powództw o odszkodowanie z tytułu szkód wynikających z naruszenia art. 101 lub 102 TFUE nie mogą być mniej korzystne dla domniemanych poszkodowanych niż przepisy i procedury regulujące podobne powództwa o odszkodowanie z tytułu szkód wynikających z naruszenia prawa krajowego.

ROZDZIAŁ II

UJAWNIANIE DOWODÓW

Artykuł 5

Ujawnianie dowodów

1. Państwa członkowskie zapewniają, by w postępowaniu o odszkodowanie w Unii na wniosek powoda przedstawiającego uzasadnienie zawierające racjonalnie dostępne fakty i dowody, które są wystarczające do uprawdopodobnienia jego roszczenia odszkodowawczego, sądy krajowe miały możliwość nakazać pozwanemu lub osobie trzeciej ujawnienie istotnych dowodów, które znajdują się w ich dyspozycji — zgodnie z warunkami określonymi w niniejszym rozdziale. Państwa członkowskie zapewniają, aby sądy krajowe miały możliwość, na wniosek pozwanego, nakazać powodowi lub osobie trzeciej ujawnienie istotnych dowodów.

Niniejszy ustęp pozostaje bez uszczerbku dla praw i obowiązków sądów krajowych na mocy rozporządzenia (WE) nr 1206/2001.

2. Państwa członkowskie zapewniają, by sądy krajowe miały możliwość nakazać ujawnienie dokładnie określonych środków dowodowych lub istotnych kategorii dowodów jak najdokładniej i jak najwięcej określonych w oparciu o racjonalnie dostępne fakty przedstawione w uzasadnieniu.

3. Państwa członkowskie zapewniają, by sądy krajowe ograniczały ujawnianie dowodów, tak by było ono proporcjonalne. Ustalając, czy ujawnienie dowodów, o które wnioskuje strona, jest proporcjonalne, sądy krajowe biorą pod uwagę uzasadnione interesy wszystkich zainteresowanych stron i osób trzecich. W szczególności biorą one pod uwagę:

- a) stopień, w jakim roszczenie lub argumentacja strony pozwanej są potwierdzone dostępnymi faktami i dowodami uzasadniającymi wniosek o ujawnienie dowodów;
- b) zakres i koszt ujawnienia dowodów, szczególnie dla zainteresowanych osób trzecich, w tym by zapobiec ogólnemu wyszukiwaniu informacji, które prawdopodobnie nie byłyby istotne dla stron postępowania;
- c) to, czy w dowodach, które mają zostać ujawnione, znajdują się informacje poufne, szczególnie dotyczące osób trzecich, oraz sposób ochrony takich informacji poufnych.

4. Państwa członkowskie zapewniają, by sądy krajowe były uprawnione do nakazania ujawnienia dowodów, w których znajdują się informacje poufne, w przypadku gdy uznają je za istotne dla postępowania o odszkodowanie. Państwa członkowskie zapewniają, by nakazując ujawnienie takich informacji, sądy krajowe dysponowały skutecznymi środkami ochrony takich informacji.

5. Interes przedsiębiorstwa polegający na uniknięciu powództwa o odszkodowanie po naruszeniu prawa konkurencji nie podlega ochronie.
6. Państwa członkowskie zapewniają, by sądy krajowe, nakazując ujawnienie dowodów, zapewniły pełną skuteczność mającej zastosowanie na mocy prawa Unii lub prawa krajowego poufności kontaktów między prawnikiem a klientem.
7. Państwa członkowskie zapewniają, by zanim sąd krajowy nakaże ujawnienie dowodów na mocy niniejszego artykułu, strony, którym ujawnienie miało zostać nakazane, uzyskały możliwość zostania wysłuchanymi.
8. Bez uszczerbku dla ust. 4 i 7 oraz art. 6, niniejszy artykuł nie stanowi przeszkody dla utrzymania w mocy lub wprowadzenia przez państwa członkowskie przepisów prowadzących do szerszego ujawniania dowodów.

Artykuł 6

Ujawnianie dowodów znajdujących się w aktach organu ochrony konkurencji

1. Państwa członkowskie zapewniają, by do celów postępowań o odszkodowanie, gdy sądy krajowe nakazują ujawnienie dowodów znajdujących się w aktach organu ochrony konkurencji, obok art. 5 miał zastosowanie niniejszy artykuł.
2. Niniejszy artykuł pozostaje bez uszczerbku dla zasad i praktyk dotyczących publicznego dostępu do dokumentów na mocy rozporządzenia (WE) nr 1049/2001.
3. Niniejszy artykuł pozostaje bez uszczerbku dla zasad i praktyk określonych w prawie Unii lub prawie krajowym dotyczącym ochrony wewnętrznych dokumentów organów ochrony konkurencji oraz korespondencji między organami ochrony konkurencji.
4. Oceniając, zgodnie z art. 5 ust. 3, proporcjonalność nakazu ujawnienia informacji, sądy krajowe biorą dodatkowo pod uwagę:
 - a) czy wniosek został sformułowany konkretnie, odnosząc się do charakteru, przedmiotu lub treści dokumentów przedłożonych organowi ochrony konkurencji lub znajdujących się w jego aktach, a nie w formie ogólnego wniosku dotyczącego dokumentów przedłożonych organowi ochrony konkurencji;
 - b) czy strona wnioskująca o ujawnienie czyni to w związku z powództwem o odszkodowanie wniesionym przed sąd krajowy; oraz
 - c) w odniesieniu do ust. 5 i 10 lub na wniosek organu ochrony konkurencji na mocy ust. 11 — konieczność zapewnienia skuteczności egzekwowania prawa konkurencji na drodze publicznoprawnej.
5. Sądy krajowe mogą nakazać ujawnienie wymienionych poniżej kategorii dowodów wyłącznie po zakończeniu postępowania przez organ ochrony konkurencji w drodze wydania decyzji lub w inny sposób:
 - a) informacje przygotowane przez osobę fizyczną lub prawną specjalnie na potrzeby postępowania prowadzonego przez organ ochrony konkurencji;
 - b) informacje sporządzone przez organ ochrony konkurencji i przesłane stronom w trakcie postępowania; oraz
 - c) wycofane propozycje ugodowe.
6. Państwa członkowskie zapewniają, by do celów postępowań o odszkodowanie sądy krajowe nie mogły w żadnym momencie nakazać stronie lub osobie trzeciej ujawnienia żadnej z następujących kategorii dowodów:
 - a) oświadczenia w ramach programu łagodzenia kar; oraz
 - b) propozycje ugodowe.
7. Powód może wystąpić z uzasadnionym wnioskiem, by sąd krajowy uzyskał dostęp do dowodów, o których mowa w ust. 6 lit. a) lub b), wyłącznie w celu stwierdzenia, czy ich treść odpowiada definicjom zawartym w art. 2 pkt 16 oraz 18. Dokonując oceny, sądy krajowe mogą wystąpić o pomoc wyłącznie do właściwego organu ochrony konkurencji. Składający przedmiotowe dowody mogą także zostać wysłuchani. W żadnym wypadku sąd nie udziela dostępu do tych dowodów innym stronom ani osobom trzecim.
8. Jeżeli ust. 6 podlegają tylko fragmenty dowodu, o który wystąpiono, pozostałe fragmenty — zależnie od kategorii, do której należą — zostają ujawnione zgodnie z odpowiednimi ustępami niniejszego artykułu.

9. Ujawnienia dowodów, które znajdują się w aktach organu ochrony konkurencji i które nie należą do żadnej z wymienionych w niniejszym artykule kategorii, można nakazać w każdym czasie postępowania o odszkodowanie.

10. Państwa członkowskie zapewniają, by sądy krajowe mogły wystąpić do organu ochrony konkurencji o ujawnienie dowodów, które znajdują się w aktach tego urzędu, jedynie gdy strona lub osoba trzecia nie jest w stanie lub nie może w zasadny sposób przedstawić tych dowodów.

11. Jeżeli organ ochrony konkurencji chce wyrazić swój pogląd na temat proporcjonalności wniosków o ujawnienie, organ ten może, działając z własnej inicjatywy, przedstawić swoje uwagi sądowi krajowemu, do którego wpłynął wniosek o wydanie nakazu ujawnienia.

Artykuł 7

Ograniczenia w wykorzystywaniu dowodów uzyskanych wyłącznie dzięki dostępowi do akt organu ochrony konkurencji

1. Państwa członkowskie zapewniają, by dowody należące do kategorii wymienionych w art. 6 ust. 6 uzyskane przez osobę fizyczną lub prawną wyłącznie dzięki dostępowi do akt organu ochrony konkurencji były uznawane za niedopuszczalne w postępowaniach o odszkodowanie albo w inny sposób chronione na mocy mających zastosowanie przepisów krajowych, tak by zapewnić pełną skuteczność ograniczania ujawniania dowodów określonych w art. 6.

2. Państwa członkowskie zapewniają, by dopóki organ ochrony konkurencji nie zakończy postępowania w drodze wydania decyzji lub w inny sposób, dowody należące do kategorii wymienionych w art. 6 ust. 5 uzyskane przez osobę fizyczną lub prawną wyłącznie dzięki dostępowi do akt organu ochrony konkurencji były uznawane za niedopuszczalne w postępowaniach o odszkodowanie albo w inny sposób chronione na mocy mających zastosowanie przepisów krajowych, tak by zapewnić pełną skuteczność ograniczania ujawniania dowodów określonych w art. 6.

3. Państwa członkowskie zapewniają, by dowody uzyskane przez osobę fizyczną lub prawną wyłącznie dzięki dostępowi do akt organu ochrony konkurencji i nieobjęte ust. 1 i 2 mogły być wykorzystane w postępowaniu o odszkodowanie wyłącznie przez tę osobę lub przez osobę fizyczną lub prawną, która wstąpiła w jej prawa, w tym osobę, która nabyła jej roszczenie.

Artykuł 8

Kary

1. Państwa członkowskie zapewniają, by sądy krajowe miały możliwość skutecznego nakładania kar na strony, osoby trzecie i ich przedstawicieli prawnych w każdym z następujących przypadków:

- a) niewykonania lub odmowy wykonania nakazu ujawnienia wydanego przez sąd krajowy;
- b) zniszczenia przez nie istotnych dowodów;
- c) niewykonania lub odmowy wykonania obowiązków nałożonych nakazem sądu krajowego, chroniącego informacje poufne; lub
- d) naruszenia przez nie ograniczeń w wykorzystywaniu dowodów określonych w niniejszym rozdziale.

2. Państwa członkowskie zapewniają, by kary, które mogą zostać nałożone przez sądy krajowe, były skuteczne, proporcjonalne i odstrasżające. Kary te obejmują — w odniesieniu do zachowania strony postępowania o odszkodowanie — możliwość przyjęcia za udowodnione twierdzeń strony przeciwnej, np. przyjęcia za udowodnioną określoną istotną kwestię lub oddalenia w całości lub części roszczeń i zarzutów strony pozwanej, a także możliwość zasądzenia zwrotu kosztów.

ROZDZIAŁ III

SKUTEK ROZSTRZYGNIEŃ KRAJOWYCH, TERMINY PRZEDAWNIEŃ, ODPOWIEDZIALNOŚĆ SOLIDARNA

Artykuł 9

Skutek rozstrzygnięć krajowych

1. Państwa członkowskie zapewniają, by naruszenie prawa konkurencji stwierdzone w ostatecznym rozstrzygnięciu krajowego organu ochrony konkurencji lub sądu odwoławczego było uznawane za dowiedzione w sposób niezbity do celów powództwa o odszkodowanie wytaczanego przed ich sąd krajowy na mocy art. 101 lub 102 TFUE lub na mocy krajowego prawa konkurencji.

2. Państwa członkowskie zapewniają, by ostateczne rozstrzygnięcie, o którym mowa w ust. 1, wydane w innym państwie członkowskim mogło — zgodnie z prawem krajowym — być przedstawiane przed ich sądami krajowymi co najmniej jako domniemanie faktyczne, że nastąpiło naruszenie prawa konkurencji, oraz w odpowiednim przypadku mogło być oceniane wraz z innymi dowodami powoływanymi przez strony.
3. Niniejszy artykuł pozostaje bez uszczerbku dla praw i obowiązków wynikających z art. 267 TFUE.

Artykuł 10

Terminy przedawnienia

1. Państwa członkowskie ustanawiają, zgodnie z niniejszym artykułem, przepisy mające zastosowanie do terminów przedawnienia dla roszczenia o odszkodowanie. Przepisy te regulują początek biegu terminu przedawnienia, długość terminu przedawnienia oraz okoliczności powodujące przerwanie lub zawieszenie biegu tego terminu.
2. Bieg terminów przedawnienia nie rozpoczyna się, zanim nie ustanie naruszenie prawa konkurencji ani zanim powód nie dowie się lub zanim nie będzie można od niego zasadnie oczekiwać wiedzy:
 - a) o danym działaniu oraz o fakcie, że stanowi ono naruszenie prawa konkurencji;
 - b) o fakcie, że naruszenie prawa konkurencji wyrządziło mu szkodę; oraz
 - c) o tożsamości sprawcy naruszenia.
3. Państwa członkowskie zapewniają, aby terminy przedawnienia dla roszczenia o odszkodowanie wynosiły co najmniej pięć lat.
4. Państwa członkowskie zapewniają, aby termin przedawnienia ulegał zawieszeniu lub — zależnie od prawa krajowego — przerwaniu, w przypadku gdy organ ochrony konkurencji podejmie działania do celów dochodzenia lub jego postępowania w odniesieniu do naruszenia prawa konkurencji, którego dotyczy powództwo o odszkodowanie. Zawieszenie ustaje nie wcześniej niż jeden rok po nabraniu przez rozstrzygnięcie stwierdzające naruszenie charakteru ostatecznego lub po zakończeniu postępowania w inny sposób.

Artykuł 11

Odpowiedzialność solidarna

1. Państwa członkowskie zapewniają, aby przedsiębiorstwa, które naruszyły prawo konkurencji w wyniku wspólnych działań, były solidarnie odpowiedzialne za szkodę wynikającą z naruszenia prawa konkurencji; z takim skutkiem, że każde z tych przedsiębiorstw ma obowiązek w pełni wyrównać szkodę, a poszkodowany, dopóki nie otrzyma pełnego odszkodowania, ma prawo żądać pełnego odszkodowania od dowolnego z nich.
2. W drodze odstępstwa od ust. 1 państwa członkowskie zapewniają, by — bez uszczerbku dla prawa do pełnego odszkodowania, ustanowionego w art. 3 — jeżeli sprawcą naruszenia jest małe lub średnie przedsiębiorstwo (MŚP), w rozumieniu definicji z zalecenia Komisji 2003/361/WE ⁽¹⁾, ponosiło ono odpowiedzialność wyłącznie wobec własnych nabywców bezpośrednich i pośrednich, jeżeli:
 - a) w dowolnym momencie w okresie naruszenia prawa konkurencji jego udział we właściwym rynku wynosił poniżej 5 %; oraz
 - b) zastosowanie zwykłych zasad odpowiedzialności solidarnej nieodwracalnie zagroziłoby jego efektywności ekonomicznej i skutkowałoby całkowitą utratą wartości jego aktywów.
3. Odstępstwo określone w ust. 2 nie ma zastosowania, jeżeli:
 - a) MŚP kierowało naruszeniem prawa konkurencji lub nakłoniło inne przedsiębiorstwa na udział w tym naruszeniu; lub
 - b) MŚP zostało uprzednio uznane za sprawcę naruszenia prawa konkurencji.
4. W drodze odstępstwa od ust. 1 państwa członkowskie zapewniają, aby podmiot zwolniony z kary był solidarnie odpowiedzialny:
 - a) wobec swoich nabywców lub dostawców bezpośrednich lub pośrednich; oraz
 - b) wobec innych poszkodowanych — wyłącznie wtedy, gdy nie można uzyskać pełnego odszkodowania od innych przedsiębiorstw, które brały udział w tym samym naruszeniu prawa konkurencji.

Państwa członkowskie zapewniają, aby jakikolwiek termin przedawnienia mający zastosowanie do spraw, o których mowa w niniejszym ustępie, był rozsądny i wystarczał poszkodowanym na wytoczenie powództwa.

⁽¹⁾ Zalecenie Komisji 2003/361/WE z dnia 6 maja 2003 r. dotyczące definicji mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw (Dz.U. L 124 z 20.5.2003, s. 36).

5. Państwa członkowskie zapewniają, aby sprawca naruszenia mógł odzyskać od innego sprawcy naruszenia część zapłaconego odszkodowania, której wysokość zostaje określona w oparciu o ich względną odpowiedzialność za szkodę wynikającą z naruszenia prawa konkurencji. Wysokość części odszkodowania przypadającej na sprawcę, którego organ ochrony konkurencji zwolnił z kary pieniężnej w ramach programu łagodzenia kar, nie przekracza wysokości szkody, którą wyrządził on swoim nabywcom lub dostawcom bezpośrednim lub pośrednim.

6. Państwa członkowskie zapewniają, aby — w zakresie, w jakim naruszenie prawa konkurencji wyrządziło szkodę poszkodowanym niebędącym nabywcami lub dostawcami bezpośrednimi lub pośrednimi sprawców naruszenia — wysokość jakiegokolwiek części odszkodowania przypadającej na podmiot zwolniony z kary pieniężnej w stosunku do innych sprawców była określana w oparciu o jego względną odpowiedzialność za tę szkodę.

ROZDZIAŁ IV

PRZERZUCANIE NADMIERNYCH OBCIĄŻEŃ

Artykuł 12

Przerzucanie nadmiernych obciążeń a prawo do pełnego odszkodowania

1. Aby zapewnić pełną skuteczność ustanowionego w art. 3 prawa do pełnego odszkodowania, państwa członkowskie zapewniają, by — zgodnie z zasadami ustanowionymi w niniejszym rozdziale — odszkodowania z tytułu szkody mógł dochodzić każdy, kto ją poniósł, bez względu na to, czy jest nabywcą bezpośrednim czy pośrednim od sprawcy, oraz by nie dochodziło do sytuacji, w której odszkodowanie z tytułu szkody przewyższa wyrządzoną powodowi szkodę wynikającą z naruszenia prawa konkurencji, oraz do sytuacji, w której sprawca naruszenia nie poniesie odpowiedzialności.

2. Aby unikać nadwyżki odszkodowania, państwa członkowskie ustanawiają przepisy proceduralne odpowiednie w celu zapewnienia, by odszkodowanie z tytułu straty rzeczywistej na żadnym poziomie łańcucha dostaw nie przekraczało szkody w postaci nadmiernego obciążenia poniesionej na tym poziomie.

3. Niniejszy rozdział pozostaje bez uszczerbku dla prawa poszkodowanego do dochodzenia i uzyskania odszkodowania za korzyści utracone w wyniku pełnego lub częściowego przerwania nadmiernych obciążeń.

4. Państwa członkowskie zapewniają, by zasady ustanowione w niniejszym rozdziale miały odpowiednio zastosowanie, gdy naruszenie prawa konkurencji jest związane z dostawami na rzecz sprawcy naruszenia.

5. Państwa członkowskie zapewniają, aby sądy krajowe były uprawnione do oszacowania, zgodnie z procedurami krajowymi, jaka część nadmiernego obciążenia została przerwana.

Artykuł 13

Argument przerwania obciążeń

Państwa członkowskie zapewniają, by pozwany w postępowaniu o odszkodowanie mógł podnieść przeciwko roszczeniu odszkodowawczemu argument przerwania przez powoda całości lub części nadmiernych obciążeń wynikających z naruszenia prawa konkurencji. Ciężar dowodu, że nadmierne obciążenie zostało przerwane, spoczywa na pozwanym, który może zasadnie domagać się ujawnienia dowodów przez powoda lub osoby trzecie.

Artykuł 14

Nabywcy pośredni

1. Państwa członkowskie zapewniają, by, jeżeli w postępowaniu o odszkodowanie istnienie roszczenia odszkodowawczego lub wysokość odszkodowania, które ma zostać przyznane, zależy od tego, czy — lub w jakim stopniu — nadmierne obciążenie zostało przerwane na powoda — z uwzględnieniem praktyki handlowej, że wzrost cen jest przeliczany na niższe poziomy łańcucha dostaw — ciężar dowodu istnienia i zakresu takiego przerwania spoczywa na powodzie, który może zasadnie domagać się ujawnienia dowodów od pozwanego lub osób trzecich.

2. W sytuacji, o której mowa w ust. 1, uznaje się, że nabywca pośredni udowodnił przerwanie na niego nadmierne obciążenia, jeżeli ten nabywca pośredni wykazał, że:

- a) pozwany dopuścił się naruszenia prawa konkurencji;
- b) skutkiem naruszenia prawa konkurencji było nadmierne obciążenie bezpośredniego nabywcy pozwanego; oraz
- c) nabywca pośredni nabył produkty lub usługi objęte naruszeniem prawa konkurencji lub nabył produkty lub usługi będące pochodnymi produktów lub usług objętych naruszeniem, lub je zawierające.

Niniejszy ustęp nie ma zastosowania, jeżeli pozwany może w wiarygodny sposób wykazać przed sądem, że nadmierne obciążenie nie zostało lub nie zostało w całości przerzucone na nabywcę pośredniego.

Artykuł 15

Powództwa o odszkodowanie wytaczane przez powodów działających na różnych poziomach łańcucha dostaw

1. W celu zapobieżenia sytuacji, w której powództwa o odszkodowanie wytaczane przez powodów działających na różnych poziomach łańcucha dostaw prowadziłyby do powstania odpowiedzialności wielokrotnej lub do braku odpowiedzialności sprawcy naruszenia, państwa członkowskie zapewniają, by sądy krajowe rozpoznające powództwo o odszkodowanie, oceniając, czy spełniono warunki dotyczące ciężaru dowodu wynikające z zastosowania art. 13 i 14, mogły za pomocą metod dostępnych na mocy prawa Unii lub prawa krajowego należycie uwzględnić:

- a) powództwa o odszkodowanie związane z tym samym naruszeniem prawa konkurencji, ale wytaczane przez powodów działających na innych poziomach łańcucha dostaw;
- b) orzeczenia wydane w związku z powództwami o odszkodowanie, o których mowa w lit. a);
- c) stosowne informacje publiczne wynikające z przypadków egzekwowania prawa konkurencji na drodze publiczno-prawnej.

2. Niniejszy artykuł pozostaje bez uszczerbku dla praw i obowiązków sądów krajowych wynikających z art. 30 rozporządzenia (UE) nr 1215/2012.

Artykuł 16

Wytyczne dla sądów krajowych

Komisja wydaje wytyczne dla sądów krajowych, w których wskazuje, jak szacować część nadmiernego obciążenia przerzuconą na nabywcę pośredniego.

ROZDZIAŁ V

USTALANIE WYSOKOŚCI SZKODY

Artykuł 17

Ustalanie wysokości szkody

1. Państwa członkowskie zapewniają, aby korzystanie z prawa do odszkodowania nie stało się praktycznie niewykonalne ani nadmiernie trudne ze względu na ciężar i charakter dowodu wymaganego do ustalenia wysokości szkody. Państwa członkowskie zapewniają, by sądy krajowe były uprawnione — zgodnie z procedurami krajowymi — do oszacowania wysokości szkody, jeżeli stwierdzono, że powód poniósł szkodę, ale dokładne ustalenie wysokości tej szkody na podstawie dostępnych dowodów jest praktycznie niewykonalne lub nadmiernie trudne.

2. Domniemywa się, że naruszenia kartelowe wyrządzają szkodę. Sprawca naruszenia ma prawo obalić to domniemanie.

3. Państwa członkowskie zapewniają, by w postępowaniu o odszkodowanie krajowy organ ochrony konkurencji mógł, na wniosek sądu krajowego, udzielić pomocy temu sądowi krajowemu w ustaleniu wysokości szkody, jeżeli krajowy organ ochrony konkurencji uzna to za stosowne.

ROZDZIAŁ VI

POLUBOWNE ROZSTRZYGANIE SPORÓW

Artykuł 18

Skutek zawieszający i inne skutki polubownego rozstrzygnięcia sporów

1. Państwa członkowskie zapewniają, by bieg terminu przedawnienia dla roszczeń o odszkodowanie był zawieszany na czas trwania jakiegokolwiek procedury polubownego rozstrzygnięcia sporów. Zawieszenie biegu terminu przedawnienia ma zastosowanie wyłącznie do tych stron, które biorą lub brały udział w polubownym rozstrzygnięciu sporu lub są lub były w nim reprezentowane.

2. Bez uszczerbku dla przepisów prawa krajowego w sprawach arbitrażu państwa członkowskie zapewniają, by sądy krajowe rozpoznające powództwo o odszkodowanie mogły zawiesić postępowanie na okres do dwóch lat, jeżeli strony tego postępowania biorą udział w polubownym rozstrzygnięciu sporu w sprawie roszczenia objętego tym powództwem.

3. Organ ochrony konkurencji może uznać odszkodowanie wypłacone w wyniku ugody, a przed wydaniem przez niego decyzji nakładającej karę pieniężną za czynnik łagodzący.

Artykuł 19

Wpływ ugód na późniejsze powództwa o odszkodowanie

1. Państwa członkowskie zapewniają, by w następstwie ugody roszczenie poszkodowanego zawierające ugodę zostało pomniejszone o część szkody, którą naruszenie prawa konkurencji wyrządziło poszkodowanemu, a która przypada na współsprawcę naruszenia zawierającego ugodę.

2. Wszelkiej pozostałej części roszczenia poszkodowanego zawierającego ugodę można dochodzić wyłącznie od współsprawców naruszenia niezawierających ugody. Współsprawcy naruszenia niezawierający ugody nie mogą odzyskać tej części odszkodowania od współsprawcy naruszenia zawierającego ugodę.

3. W drodze odstępstwa od ust. 2 państwa członkowskie zapewniają, by, jeżeli współsprawcy naruszenia niezawierający ugody nie mogą wypłacić odszkodowania odpowiadającego pozostałej części roszczenia poszkodowanego zawierającego ugodę, poszkodowany zawierający ugodę mógł się domagać pozostałej części roszczenia od współsprawcy naruszenia zawierającego ugodę.

Odstępstwo, o którym mowa w akapicie pierwszym, może zostać wyraźnie wyłączone na mocy ugody.

4. Ustalając wysokość odszkodowania, którą współsprawca naruszenia może uzyskać od innego współsprawcy zgodnie z ich względną odpowiedzialnością za szkodę wynikającą z naruszenia prawa konkurencji, sądy krajowe należyte uwzględniają wszelkie odszkodowania wypłacone na mocy wcześniejszej ugody z udziałem danego współsprawcy naruszenia.

ROZDZIAŁ VII

PRZEPISY KOŃCOWE

Artykuł 20

Przegląd

1. Do dnia 27 grudnia 2020 r. Komisja dokonuje przeglądu niniejszej dyrektywy i przedkłada sprawozdanie Parlamentowi Europejskiemu i Radzie.

2. Sprawozdanie, o którym mowa w ust. 1, obejmuje, między innymi, informacje dotyczące wszystkich następujących kwestii:

- ewentualnego wpływu ograniczeń finansowych wynikających z zapłaty grzywien nałożonych przez organ ochrony konkurencji za naruszenie prawa konkurencji na możliwość uzyskania przez poszkodowanych pełnego odszkodowania z tytułu szkody wynikającej z naruszenia prawa konkurencji;
- zakresu, w jakim osoby wytaczające powództwo o odszkodowanie z tytułu szkody wynikającej z naruszenia prawa konkurencji stwierdzonego w rozstrzygnięciu stwierdzającym naruszenie wydanym przez organ ochrony konkurencji państwa członkowskiego nie są w stanie dowieść przed sądem krajowym innego państwa członkowskiego, że doszło do naruszenia prawa konkurencji;
- zakresu, w jakim odszkodowanie z tytułu straty rzeczywistej przewyższa szkodę w postaci nadmiernego obciążenia wynikającą z naruszenia prawa konkurencji lub poniesioną na dowolnym poziomie łańcucha dostaw.

3. W stosownym przypadku sprawozdaniu, o którym mowa w ust. 1, towarzyszy wniosek ustawodawczy.

Artykuł 21

Transpozycja

1. Najpóźniej do dnia 27 grudnia 2016 r. państwa członkowskie wprowadzają w życie przepisy ustawowe, wykonawcze i administracyjne niezbędne do wykonania niniejszej dyrektywy. Niezwłocznie przekazują Komisji tekst tych przepisów.

Środki przyjęte przez państwa członkowskie zawierają odniesienie do niniejszej dyrektywy lub odniesienie takie towarzyszy ich urzędowej publikacji. Metody dokonywania takiego odniesienia określane są przez państwa członkowskie.

2. Państwa członkowskie przekazują Komisji teksty podstawowych przepisów prawa krajowego przyjmowanych w dziedzinie objętej niniejszą dyrektywą.

*Artykuł 22***Zastosowanie czasowe**

1. Państwa członkowskie zapewniają, aby środki krajowe przyjęte na mocy art. 21 w celu zapewnienia zgodności z istotnymi przepisami niniejszej dyrektywy nie były stosowane z mocą wsteczną.
2. Państwa członkowskie zapewniają, aby wszelkie środki krajowe przyjęte na mocy art. 21, inne niż te, o których mowa w ust. 1, nie miały zastosowania w sprawach o odszkodowanie, rozpoznawanych przez sądy krajowe przed dniem 26 grudnia 2014 r.

*Artykuł 23***Wejście w życie**

Niniejsza dyrektywa wchodzi w życie dwudziestego dnia po jej opublikowaniu w *Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej*.

*Artykuł 24***Adresaci**

Niniejsza dyrektywa jest skierowana do państw członkowskich.

Sporządzono w Strasburgu dnia 26 listopada 2014 r.

W imieniu Parlamentu Europejskiego
M. SCHULZ
Przewodniczący

W imieniu Rady
S. GOZI
Przewodniczący
